

Tıbbi Deontolojinin İlk Hocalarından Doktor Nurican Efendi'nin Eserine Bir Bakış

Mustafa Hayırlıdağ¹

Özet

Tıbbi Deontoloji, tıp mesleği içerisindeki yükümlülükler bilgisini kapsamaktadır. Tıbbın gelişim serüvenine bakıldığında deontolojik kaidelerin her daim kendisine yol bulduğu söylenebilir. Günümüzde tıp etiğinin temel kodları olarak bilinen yararlılık, zarar vermeme, adalet ve özerklik kavramları Hipokrates'ten beri tıp ilminin içerisinde yer almaktadır. Tıp tarihine bütüncül bakıldığında hasta ile iletişim ve etkileşimde sergilenen yaklaşımlarda bu ilkelerin her birinin yansımalarını görebilmekteyiz. Kendi medeniyetimize ve yakın tarihimize geldikçe bunun örneklerini bilim insanları bazında verebiliriz. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde modernleşme hareketleri bağlamında XIX. yüzyılda açılan Mekteb-i Tıbbiye'de ilk deontoloji derslerini veren hocalardan birisi olan Doktor Nurican Efendi (1828-1898) bu alanın önemli isimlerinden birisidir. Tıp tarihi ve deontolojide eserler bırakmış bir şahsiyet olan Nurican Efendi'yi ve eserlerini tanımak tıp tarihimizi daha iyi anlamamıza yol açacaktır. Bu anlamda bu çalışmada Doktor Nurican Efendi'nin “Müslümanların Tabâbete Ettikleri Hizmet, Yâhûd Sevâkı Maârifimizden Bir Nebze” adlı eseri üzerinde durulmuştur.

1. Giriş

Tıp, antik çağlardan beri ilgi görmüş ve gelişim seyrini devam ettirmiştir. Tıp tarihinin bu tarihsel gelişimi içerisinde Deontoloji bir mesleki yaklaşım hüviyetine bürünerek, hem tarihsel perspektifi hem de mesleki etik değerleri bünyesinde birleştirmeyi başarmış bir güçtür. Hipokrat'a atfedilen Corpus Hipocraticum'da yer alan bazı bölümlerden ve Hipokrat Andından başka Efesli Soranos'un hekimler tarihi, Hipokrat ve biyografisi gibi eserleri, Antik devirde Tıp Tarihi ve Deontoloji'ye verilen önemi göstermektedir. Johannes Grammatikos'a atfedilen bir esere dayanarak İslam devrinin ünlü hekimlerinden İshak bin Huneyn (ö. 910) tarafından yazılan “Tarih el- Etibba” ve yine 9. yüzyılda Ali ar-Ruhavi'nin yazdığı “Kitab al-Ada et-Tabib” gibi eser-

1 Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, m_hayirli@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-4686-5101,

ler İslam tababetinde daha 9. yüzyılda Tıp Tarihine ve Deontoloji'ye verilen önemi kanıtlamaktadır (Şehsuvaroğlu, 1983).

Tıp tarihine ve Deontolojiye bakış açısı hemen hemen her medeniyette devamlılık göstermiştir. Türk tıp tarihinde de bunun örnekleri mevcuttur. Selçuklular ve Osmanlılar zamanında tıp tarihine ve deontolojiye çığır açacak eserler ortaya konulmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son döneminde modernleşme hareketlerinin de etkisiyle Deontoloji artık kendisine ayrı bir kürsü edinme fırsatını yakalamıştır.

Osmanlı Devleti'nde modern tıp eğitiminin başlangıcı XIX. Yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Açılan mekteplerle tıp tahsilinin yaygınlaştırılması ve Devlet-i Aliyye tebaasından tabib sayısının artması hedeflenmiştir. Derslerin İtalyanca ve Fransızca gibi bir Avrupa dilinde yapılması öngörülmüştür. Ayrıca talebelere tahsil için gerekli olan kitapların ve aletlerin Avrupa'dan getirilmesi kararlaştırılmıştır (İhsanoğlu, 2017). XIX. yüzyılda Osmanlı Türk tıbbı diğer yüzyıllara göre daha çok Batıya dönük ve aynı zamanda daha modern görünümlü bir karakter kazanmıştır. Tanzimat ve Meşrutiyet hareketleri de bunda öncülük yapmışlardır (Erdemir, 2014). Osmanlı Devleti ayrıca bu yüzyılda Avrupa'daki yenilikleri takip amaçlı çok sayıda bilim insanını da yurt dışına tahsile göndermiştir. Osmanlı Devleti'nin pek çok alanda sancılı dönemler yaşadığı bir yüzyıl olan 19. yüzyılda bilimsel aktiviteler için İstanbul'dan heyetler gönderilmesi dikkat çekicidir. Dönüşümlerin yaşandığı ve sağlık alanında sistemin kurulmaya çalışıldığı bir dönemde Avrupa'daki bilimselliği önceleyen yaklaşım içinde bulunulmuştur (Hayırlıdağ, Büken, 2019).

1.1 Doktor Nurican Efendi

Nurican Efendi 1828-1898 yılları arasında yaşamış hekim ve yazar olan bir Osmanlı vatandaşıdır. Ermeni kökenli olan Nurican Efendi, "Hovsep Nurican" ya da "Joseph Nouridjan" olarak da bilinmektedir (Çakıroğlu, 1999). Nurican Efendi İstanbul'da doğmuş, ilköğrenimini İstanbul'da yaptıktan sonra 13 yaşında Viyana Mikhitarist Rahipler Topluluğu Manastırı'na girmiştir. On yıl süresince din ağırlıklı bir eğitim aldıktan sonra manastırdan ayrılarak İstanbul'a dönmüştür. Burada kısa bir süre sonra edebiyat ve eğitim çalışmalarıyla uğraştıktan sonra Paris'e gitmiştir. Tıp eğitimini Paris'te almıştır. Fransızca'yı da iyi derecede bilen Nurican Efendi. Çeşitli eserleri de Fransızcadan Ermeniceye kazandırmıştır. Bu eserler arasında Florian'ın Galatea ve Estella adlı eserleri de bulunmaktadır. 1863 yılında "De la mortalite des enfants" Çocuk ölüm oranları konulu teziyle mezun olan Nurican Efendi 1864 yılında İstanbul'a dönmüştür. 1865-1866 yılları arasında Surp Purgiç

Ermeni Hastanesi'nde çalışmıştır. 3 arkadaşıyla birlikte dönüşümlü başhekimliği görevinde bulunmuştur. Elmadağ'daki Surp Agop Hastanesi'nde ve Fransız Hastanesi'nde intaniye bölümünde görev yapmıştır. Mekteb-i Tıbbiye'de öğretim üyeliği de yapan Nurican Efendi 1867'de Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahâne üyesi seçilir ve üç dönem boyunca aynı cemiyetin başkanlığını yapar. 1876'da Hilal-i Ahmer'in kuruluşu için toplanan danışma toplantılarına da katılır. 1898 yılında vefat eden Nurican Efendi, Şişli Ermeni Katolik Kabristanı'nda defnedilir. Osmanlı tıbbına katkı sağlayan hekimlerden biridir Nurican Efendi. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı başkentinde ve kimi zamanda Saray'da hizmet veren pek çok Ermeni hekim Mekteb-i Tıbbiyi Adliye-i Şahâne'de yetişmiş kimi zamanda kendi imkanları ya da bir haminin desteğiyle Avrupa'ya çoğunlukla da Fransız ve İtalyan üniversitelerine gönderilmiştir. Mekteb-i Tıbbiyi Adliye-i Şahâne'de yetişen ve ihtisaslarını ilerletmek üzere Avrupa'da eğitim gören bu Ermeni hekimler daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'na dönerek hem tıp eğitimine büyük katkıda bulunmuş hem de halkın sağlık sorunlarına çare bulmaya çalışmışlardır (Yarman, 2014).

Nurican Efendi Mekteb-i Tıbbiyi Adliye-i Şahâne'de Deontoloji derslerini vermiştir. Bayrağı devraldığı meslektaşı Doktor Nahabed Rusinyan Mekteb-i Tıbbiyi Adliye-i Şahâne'nin ilk Deontoloji Hocasıdır. Rusinyan'ın ardından bu görevi Dr. Nurican üstlenmiştir. 1881 yılına kadar Deontoloji derslerini vermiştir. Nurican Efendi vermiş olduğu derslerden oluşan kitabını 1877 yılında yayınlamıştır. Précis de Déontologie Médicale kitabı Kıta Avrupa'sının basılı üçüncü medikal deontoloji kitabı olduğu kabul edilmektedir (Yarman, 2014). 8 bölümden oluşan ve Fransızca yazılan bu eser 1870 yılında başlayan Türkçe eğitime rağmen bazı derslerin Fransızca devam ettiğini göstermesi bakımından da önemlidir (Yıldırım, 1993). Nurican Efendi 1877-1881 yılları arasında Deontoloji derslerine devam etmiştir (Bayat, 2016). Nurican Efendi'ye Hicri 1300 (Miladi 1882) yılında Nişan-ı Mecidi verilmiştir (C. Arşivi İ.DH 879). Dr. Nurican Efendi'nin ayrıca yazmış olduğu Fransızca makaleler de mevcuttur. Bunlardan bazıları şu şekildedir (Karacaoğlu, 2016);

- Cours de déontologie médicale à l'Ecole impériale de médecine de Constantinople. Rev. De Méd. et Pharm. de l'Empire Ottoman, Constantinople, 1876-7, II; 58; 81; 93; 107; 122; 129; 158. Mekteb-i Tıbbiyedeki Medikal Etik ile ilgili bir yazıdır.
- Sur l'épidémie de la fièvre typhoïde. Rev. de Méd. et Pharm. de l'Empire Ottoman, Constantinople, 1876-7, ii; 105; 117. Tifo Salgını ile ilgili bir çalışmadır.

- De réformes à apporter à l'organisation de l'enseignement médical. Gaz. Méd. d'Orient, 1877, XX., 121-125. Tıp eğitiminde yapılacak reformlar ile ilgilidir.
- Cancer de la glande pituitaire et du corps de l'os sphénoïde ; symptômes névralgiques variés; mort. Autopsie. Gaz. Med. d'Orient., Constantinople, 1879, XXII., 9, 15. Hipofiz bezi kanseri ve nevrалji ile ilgili bir çalışmadır.
- Typhlite; perforation de l'appendice vermiculaire ; péritonite sur-aiguë ; mort ; autopsie. Gaz. méd. d'Orient, 1880-1, XXIII, 20. Peritonit vakaları ile ilgili bir çalışmadır.
- Lhygiène de la vue dans les écoles. Gaz. Méd. d'Orient, Constantinople, 1887-8, XXX, 199-205. Okullarda göz hijyeni ile ilgili yapılmış bir çalışmadır.

Nurican Efendi'nin yazmış olduğu "Müslümanların Tabâbete Ettikleri Hizmet, Yâhûd Sevâkı Maârifimizden Bir Nebze" adlı eseri Doktor Hüseyin Hulki Bey Fransızca'dan Türkçe'ye tercüme ederek bilim dünyasına kazandırmıştır (Nurican, 1882). Doktor Hüseyin Hulki Bey Mektebi-i Tıbbiyeden mezun olan Mülkiye tabiplerindedir. Türkçeden başka Fransızca, Yunanca, Farsça ve Arapçayı iyi derecede bildiği belirtilmektedir (Hayırlıdağ & Büken, 2019).

Tıp tarihi ve Deontoloji öğretimi bugünkü anlamıyla dünyada olduğu gibi bizde de ancak XIX. yüzyıl sonlarında başlamıştır. İlk olarak Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhane-i Askerî 1875'ten sonra birkaç sene Dr. J. Nurican tarafından Tıp Tarihi ve Deontoloji dersleri verilmiştir. Kendisinin Batı kaynaklarından faydalanarak eserler yazmıştır. Bu kürsüdeki dersler daha sonraki yıllarda Dr. Hüseyin Remzi Bey (1839-1896), A. Zoeros Paşa (1842-1917) gibi isimler tarafından devam ettirilmiştir. Bu konuda belge niteliğinde olan o zamanlar fakültenin müdürü Muallim Dr. A. Adnan Adıvar'ın yazdığı yazı şu şekildedir:

"Dar-ül Funûn-u Osmanî Tıp Fakültesi

Aded:23

Tıp Fakültesi Fahri Muallimlerinden Dr. Saadetlû Zoeros Paşa Hazretlerine,

Saadetlû Efendim Hazretleri,

Fakültece taraf-ı âlilerinden tedrisi karar altına alınan Tarih-i Tıp ve Vezâif-i Etibba dersi için Salı günü zevali saat 1 den 2'ye kadar olan müddet tahsis

edilmiş olduğundan yarınki Salı günden itibaren lütfen fakülteyi teşrifle tedrisata mübaşeret buyrulması istirhamı ile teyid-i ihtiram olunur, efendim.

14 Mart 1327

Tıp Fakültesi Müdürü

Dr. Adnan (Adıvar)” (Şehsuvaroğlu, 1983).

2. Eserin Genel İncelenmesi

Deontoloji tarihi açısından önemli bir noktada bulunan Dr. Joseph Nurican Efendi de yaptıklarıyla ve eserleriyle anılmaya değerdir. Bu bakış açısıyla Nurican Efendi'nin yazmış olduğu “Müslümanların Tabâbete Ettikleri Hizmet, Yâhûd Sevâkı Maârifimizden Bir Nebze” adlı eser de tıbbın tarihine yön veren isimlerle doludur. Medeniyetlerin birbirlerini etkiledikleri düşünöldüğu zaman tek bir ismin bile ne kadar önemli olduğu aşıkârdır. Bu yüzden bu ve benzeri eserlerin üzerinde ihtimamla durulması gerekmektedir. 85 sayfadan oluşun bu eser, Milli Kütüphane Nadir eserler kategorisinde “Tıp ve İslam” konu başlığı ve “EHT 1955 A 513” künye numarası ile yer almaktadır. 1884 yılında yazılmış olan bu eser Mihran matbaası tarafından basılmıştır. Eserin önsüzünü devrin önemli hekimlerinden Doktor Hüseyin Hulki Bey (1862-1894) yazmıştır. Kapsamlı bir tanımlama ve tasvirlerin yapıldığı bu önsözde, Osmanlı Devleti'nin kadim medeniyet anlayışına da yer verilmiştir. Önsözde, İslam tıbbının son dönemde bayraktarlığını yapan Osmanlı Devleti ile o zamana kadar yetişmiş bilim insanlarına tarihsel perspektif açısından yaklaşımlar anlatılmıştır. Hüseyin Hulki Bey'in Nurican Efendi'nin “Müslümanların Tabâbete Ettikleri Hizmet, Yâhûd Sevâkı Maârifimizden Bir Nebze” adlı eserine yazmış olduğu önsöz şu şekildedir:

Yedinci asr-ı milâdide idi ki Şark İmparatorluğu ve İran Devleti nâmıyla cihan üzerine kâbus-ı fetret gibi çökmüş olan iki heykel azım-i istibdâdın keşme-keş muhâsamâtı âlem-i insâniyeti birbirine katmakta ve bu muhârebâtın tezelsül sadamâtı medeniyet-serây-ı umrânı harâbe-zâre çevirmekte idi.

Bu sebeple rûy-ı zemînin birkaç asırdan beri devâm etmekte bulunan teşhicât-ı siyâsiyesi akvâm-ı mevcûdenin asabiyeti ve za'af getirmiş ahlâklarını bozmuş ve tabi'i fikr-i beşere târî olan durgunluk ve akıllara istilâ eden şaşkınlık terkiyât-i medeniyeyi yolundan alkoymuş ve binlerce senelik maksûl

mesâ'î beşer olan müktesibât-ı fenniyede bu herc ü merc-i umûmî arasında malvolma raddesine gelmişti.

Hâlbuki bu iki binâ-yı mehbûb devletin sevâbık-ı satvetleri hâtıra-i delhşeti ne mîlel-i metbu'ada kerde-nefrâz? Hurûc olacak cesâret ve ne de düvel-i mücâcerede sâ'ika-i zuhuruyla âfâkı zulmât-ı rehâvetden kurtaracak ve fikr-i beşeri tenvir edüb Türkiyât-ı medeniyeye seyr-i tabi'sini verecek bir isti'dâd bırakmıştı. Hâsılı bu asrda fikr-i beşer bister-i ihtizârda bulunmakta ve insâniyetle bir hayât olan arz güyâ ki ecel pençesinde yuvarlanmakta idi.

Bu hengâme-i fitrata nihâyet vermek için te'yidât-ı samedâniyeye mazhar bir kavmin zuhuru lâzım idi.

Lakin acâba insâniyeti bu felc-i sükûnetten kurtaracak ve tekvinât-ı fikriye ve vuku'ât-ı medeniyeyi mecrâ-yı tabi'sine getirecek millet nereden zuhûr idecekti...!?!?

Roma Dârü'l-mülk sefâhatini mezce-i mazlûmiyet hey'etine koyan akvâm-ı şimâliyeden böyle bir hizmet beklenilmemekte akâlim-i cenûbiyeden ise hâdem-i muhsinât olacak bir milletin zuhûru ümid olunmamakta idi.

Evet memâlik-i hârenin ki azâm-ı haşret tevsî'-i münzirât ta'mûm-i beliyât levâzım-ı tabi'yesindedir!

Memâlik-i hârenin ki kertenkeleyi, timsah, yılanı, ejderha sıtma ve hummâyı tâ'un ve veba etmek hasâis-i arzîyesindedir! Bedviyet-saray terbiyetinde perverde olan insanların şimâliyelerinden daha ziyâde vahşi haslet olmaları icâb eder... Ama meğer bu akalîm mikdarât-ı elhiye müsâ'îd olunca edrâkât-ı beşeriyeye dahş vus'at bahş-ı kemâl olurmuş!!...

Çünkü Arabistan'ın o kızgın güneşi cihân-ı insâniyete meş'ule-i hidâyet olacak bir dübe-i hikmet yetiştirmekte zuhûr olmağla cihân hikmet ateşleri âfâkı ma'rifet şimşekleri ve güyâ ki dâye-i ezel o pûte-i fesâd itlâka sezâ olan sahâri-i âteş-feşânî ıslah-ı âleme me'mûr olan kavme mehd-i vücûd eylemekte idi ki Arabların lisâm daha feyzâ-i nurdân-ı vahşet iken mü'es-ser istikbâllerine mukaddeme-i beşâret olmak üzere mertebe-i kemâle vâsıl olmuş idi.

Vahşet alemlerinde bedviyet sahralarında yaşayan bir kavimde

safa-i nişâniyân medeniyet olanlarda bile meşhûd olmayan kemâl-i lisân gibi bir nişâne-i terakkî mürebbi-i gaybın bunları inkilâbhâne-i rüzgârda büyük bir hizmet hazırlamakta olduğuna delâlet ederdi.

Vuku'ât-ı müte'âkibe yüzünün doğruluğunu isbât eyledi. Şöyle i milâdın yedinci asrı evâsıtına doğru birdenbire İslâmiyet-i berâkin volkanide ramâd-ı istitâr altında, sükûnet-pezîr intifâ olmuş zannedilen mevâdd-ı

nâriyenin ekmeziniü't-tehâpenir (?) feverân olması gibi Arabistan'dan şa'sa'a-endâz zukur olmağla cihâm hikmet ateşleri âfâkı ma'rîfet şimşekleri içinde bıraktı.

Yarım asır sonra kaçak ovalarına Afrika sabralarına Anadolu içlerine kara kurum çöllerine Kafkaz (Kafkas) Dağları'na, İspanya vâdilerine kada kâffe-i memaliğe nûr-ı İslâm-ı ziyâ-yı adâlet saçmakta idi.

İşte âlemin bugünkü herd-karîb olan bedâyi'-i Türkiyâtı

O millet-i celîlenin medeniyet-i atıkayı bulduğu hâl-i tevakkufdan şâhrâb-ı terakkiye idbâli ve cihâmın asrımızda nazariyye olan mü'esser kemâlâtı o ümmet-i necîbenin ma'ârif-i mâziyeyi bulunduğu dereke-i iftikârdan menzile-i kemâle isâli sâyesindedir.

Biz Osmanlılar ki en kıymetdâr-kâlâ-yı iftihârımız ve en azîz sermâye-i mübâhâtımız Araplarla bir dâ'ire-i milliyette bulunmaktığımızdır.

Biz Osmanlılar ki Araplarla bir meşime-i medeniyette perverde olmuş eba-veyn-i tev'eminiz.

Biz Osmanlılar ki İslâmın mahver-i âmâli merkez makâsıdı ve nokta-i ittihadıyız.

İşte bizce sevâbık mu'âlisi bu derece şân-ı havâırkla şöhret-gir-i âfâk olan Arabın tezkîr-i mefâhiri yolunda ne derece uğraşılsa yine azdır.

Bu Molla Hezâya mübnüdir ki asrı devr-i sa'âdet olan abd tâcîdârîde intisâbiyle mübâhi bulunduğumuz İslâmın yâd-ı ma'âliyesi hakkında bir şey yazmağı arzu etmekte idim. Bu maksaddır ki benim gibi bir âcize mülkü-müzün mâyeü'l-iftihârı

Vê geçende nişân-ı alîşân ile mazharü't-tefâtü cenâb-ı şehriyâri olan ecell-i etbâ-yı kiramdan Nurican Efendi Hazretlerinin bu hususta Fransızca olarak kaleme aldıkları risâleyi tercümeye cesâret verdi.

İnsanlık hâleti bezâ'asızlık se'isasi olarak edeceğimiz hatâyâyı eserin ulviyet-i mevzu'u vakâriyetin ve fert-i cemiyeti nazarlarından iskât eder ümid-i kaviyyesindeyim (Nurican, 18822). Eserde; birinci, ikinci ve üçüncü fasıl olarak belirtilen 3 ana başlık vardır. Faslı evvel kısmında tıbbiyenin Arapçaya nakil ve tercüme kısmı üzerinde durulmuştur. Özellikle islam tıbbının ilk dönemlerinde yapılan Hipokrat ve Galen dönemlerinden yapılan tercümele ve yeniden yorumlanmasıyla ortaya çıkan sentez üzerinde durulmuştur. İslam tıbbının şekillenmesinde önemli bir noktada bulunan Buhtîşû' ailesi içerisinde yetişen hekimler eserin ilk kısmında kendisine yer bulmuştur. Devamında ve ilk iki fasılda İslam tıbbına hizmet etmiş içlerinde İbn Sina, Râzi, Zehravi gibi yüzyıllarca Batı tıbbını etkilemiş isimlerinde olduğu 27 bilim insanını

sıralayarak haklarında bilgiler vermiş eserlerini belirtmiştir. Bu isimlerden bazıları şu şekildedir; El-Kindus, Yayha bin Sabir, Süleyman bin Eyüp, İsa bin Ali, Er-Râzi, Ebu Yakup İshak bin Süleyman, Yahya bin Serab, Garib bin Said, Hali Abbas, El-Cezeri, El-Havi, İbn-Sina, İbn Butlân, İbn Vâfid, Ebü'l-Kâsım ez-Zehrâvî, Ali bin Rıdvân, Yuhanna ibn Serabi, İbn Zühri, İbn Rüşd, Musa bin Meymun, Abdülatîf bin Yusuf (Bağdadi), İbn Baytar, İbn Ebu Useybia. Eserin üçüncü ve son kısmında ise; İslam tıbbi ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. İslam tıbbının zirveden inişinde siyasi olayların, ehil yöneticilerin iş başında olmamasının, adalet duygusunun yitirilmesinin, dış etkenlerin, savaşların ve Moğollar gibi sebeplerin etkili olduğu sıralanmıştır. Ayrıca İslam tıbbını da etkisi altında bırakan Arapların bazı gelişmeleri Batı'dan çok daha önce keşfedip kullandığını yazar belirtmiştir. İslam tıbbına hizmet etmiş eser bırakmış pek çok ismin tanınırlığının zayıf olması ve sadece İbn Sina, Razi ve Zehravi gibi birkaç isme odaklanılması diğer isimlerin adeta unutulmuş olması eleştirisi de Doktor Nurican Efendi'nin eserinin üçüncü faslında kendisine yer bulmuştur.

3. Sonuç

Doktor Nurican Efendi (1828-1898) hem yaşamı hem de bıraktığı eserlerle tıp tarihi açısından önemli bir isimdir. Osmanlı Devleti'nin çalkantılı bir devresi olan XIX. yüzyılında yaşamış olan alim bir zâttır. Avrupa'da öğrenimini tamamlaması nedeniyle devrin önemli sorunlarına hâkimdir. Mekteb-i Tıbbiye'de Deontoloji derslerini vererek hocalık vazifesini yerine getirmiştir. Osmanlı Devleti'nde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşunda sorumluluk almıştır. Doktor Nurican Efendi'nin yazıda incelenen eseri Mekteb-i Tıbbiye'de Deontoloji derslerini vermiş bir hocanın eserini incelemek açısından tıp tarihi için bir kazanımdır. Medeniyetlerin birbirlerini önemli isimler ve eserleri üzerinden etkilediği kaidesi gereği, Nurican Efendi'nin “Müslümanların Tababete Ettikleri Hizmet Yahud Sevak-ı Maarifimizden Bir Nebze” adlı eseri bu etkileşime destek veren pek çok isme ev sahipliği yapmış olması açısından kıymetlidir. Eserde 30'a yakın bilim insanını ve onların kattıkları değerleri görebilmek mümkündür. Her bir isim hakkında detaylı araştırmalar yapılarak literatüre kazandırılması gerekmektedir. Bu açıdan da bu eser buna uç vermektedir.

Eserin giriş kısmında belirtildiği üzere İslam tıbbının gelişimine pek çok medeniyet katkı sağlamıştır. Bunların içerisinde tarih sahnesinde kendisine yer bulan Emevî, Abbasi, Selçuklu, Memlûklu, İlhanlı, Timurlu, Akkoyunlu ve Osmanlı devletleri de bulunmaktadır. Özellikle batı tıbbının Rönesansa

kadar olan karanlık döneminde İslam medeniyetlerinde Antik Yunan eserleri üzerine yapılan çevirilerle başlayan sonrasında pek çok yeniliklerin eklenmesiyle devam eden tercüme ve uyanış dönemleri ile tıp alanında zirve noktaya ulaşılmıştır. Bu durum daha sonrasında Batı medeniyetlerini de etkisi altına alarak onların gelişimlerini hızlandırmış, Avrupa'da darüşşifa benzeri yapıların ve üniversitelerin temellerinin atılmasına olanak sağlamıştır. İbn Sina, Razi ve Zehravi gibi isimlerin eserleri Batı medeniyetlerinde uzun yıllar bölüm kürsülerinde ders içeriği olarak okutulmuştur. Bu isimler bilimlerin medeniyetleri etkileyip yakınlaşmasına katkı sunmuşlardır.

Kaynakça

- Bayat, A. H. (2016). Tıp Tarihi. Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Kayıt No: İ..DH... 879-70150.
- Çakıroğlu, E. (Ed.). (1999). *Yaşamları ve yapıtlarıyla Osmanlılar ansiklopedisi* (Vol. 2). YKY.
- Erdemir, A D. (2014). *Tıp Tarihi*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Hayırlıdağ, M. & Örnek Büken, N. (2019). Dr. Hüseyin Hulki Bey ve Paris'te Bir Nutuk. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 9 (1) , 6-18.
- Hayırlıdağ, M. & Örnek Büken, N. (2019). Dr. Hüseyin Hulki Bey'in Yaşam Öyküsü, Eserleri ve Katılmış Olduğu Tıp Kongrelerinden Notlar. Dört Öge , (15) , 155-165.
- İhsanoğlu, E. (2017). *Osmanlı Bilim Mirası*. YKY, Yapı Kredi Yayınları.
- Karacaoğlu, E. (2016). Osmanlı Mekteb-İ Tıbbiyesi'nde Bir Ermeni Hocanın Kaleminden Fransızca Arap Tıbbi Tarihi. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 6 (3) , 150-158
- Nurican J. Mütercim: Hulki, H. (1882). Müslümanların Tababete Ettikleri Hizmet Yahud Sevak-ı Maarifimizden Bir Nebze. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Şehsuvaroğlu B N. (1983). *Tıbbi Deontoloji*. İstanbul Tıp Fakültesi Vakfı Bayda Yayınları
- Yarman, A. (2014). Ermeni Etıbbı Cemiyeti, 1912-1922: Osmanlı'da tıptan siyasete bir kurum.
- Yıldırım, N. (1993). Nurican Efendi'nin Yeni Bulunan Deontoloji Kitabı-1 Tarih ve Toplum Dergisi sayı 116